

חומש שמות

פרשת שמות

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:

השבוע אנו מתחילים בס"ד את חומש שמות, השני מחמשת חומשי התורה. הרמב"ן בתחלת הספר נותן לנו את ה"חוליה המקשרת" בין חומש בראשית אותו סיימנו בשבוע שעבר לחומש שמות אותו אנו מתחילים השבוע. וז"ל הרמב"ן: טעם ואלה שמות. כי הכתוב ירצה למנות ענין הגלות מעת רדתם למצרים כי אז גלו בראש גולים כאשר פירשתי. ולפיכך יחזור אל תחלת הענין שהוא מפסוק וכל זרעו הביא אתו מצרימה (בפרשת ויגש-). ושם כתוב אחריו ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו', ואותו הפסוק בעצמו הוא שהחזיר בכאן. כי אף על פי שהם שני ספרים, הספור מחובר בדברים באים זה אחר זה, וכאשר הזכיר בני יעקב קצר בבני בניו וכל זרעו, והחזיר הכלל כאשר אמר שם כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים. וכענין הזה בספר דברי הימים וספר עזרא שהשלים דברי הימים ובשנת אחת לכורש מלך פרס לכלות דבר ה' בפי ירמיהו העיר ה' את רוח כורש וגו'. כה אמר כורש מלך פרס וגו', ואותם שני פסוקים בלשונם החזיר בראש ספר עזרא לחבר הספור, אלא שהיו שני ספרים. השלים הראשון במה שהיה קודם בנין הבית והספר השני מעת הבנין. וכן הדבר בשני הספרים האלה בראשית ואלה שמות:

שני יסודות חשובים שזכיתי לשמוע השבוע מידיד נפשי הרה"ג אליהו ובר שליט"א איש ירושלים עיה"ק והמקדש. את הדברים הללו אמר בביהמ"ד שקדושתו גדולה יותר מכל בתי מדרשות כי הוא במקום הקרוב ביותר למקום המקדש שיבב"א:

משתחווים בגילוי שם אהי ישראל

וַיֹּאמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי-פָקֵד יְיָ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת-עַנְיָם וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

וְאַחַר בָּאוּ מִשֵּׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל-פְּרַעֲהַ כֹּה-אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיִּחְגְּוּ לִי בַמִּדְבָּר:

מיד אחרי שהעם השתחוו באו משה ואהרן לפרעה ואמרו לו שה' אהי ישראל נגלה אליהם. לפני זה לא הזכירו שם זה, אלא רק 'אהי אברהם אהי יצחק ואהי יעקב', וגם ה' אמר למשה רק ה' אהי אבותיכם' וכדומה. ובעת בניין המזבח בשכם נקרא א' אהי ישראל'. וכאן כשמשתחווים נגלה זה השם.

וכנראה במקדש שם משתחווים, גם אומרים בחתימת הברכות ברוך ה' אהי ישראל כי שם מקום גילוי זה השם. ולכן גם עונים על הברכות 'ברוך שם כבודת מלכותו לעולם ועד', עניינה המתייחסת לשם ה' ולא לשבח שבחתימת הברכה.

ובאותו עניין מוסיף הרב ובר שליט"א:

איזה שם אמרו לפרעה?

וְאַחַר בָּאוּ מִשֵּׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל-פְּרַעֲהַ כֹּה-אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיִּחְגְּוּ לִי בַמִּדְבָּר:

וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ מִי יְיָ אֲשֶׁר אֲשַׁמְעֶ בְּקִלְוֹ לְשַׁלַּח אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת-יְיָ וְגַם אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:

וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עֲלֵינוּ נִלְכָּה וְאֵל דְּרַדְּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַהּ לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ פֶּן-יִפְגְּעוּנוּ בְּדָבָר אֹו בְחָרָב:

בתחילה משה אמר לו 'הו"ה אהי ישראל'. פרעה עונה 'לא ידעתי את הו"ה וגם את ישראל לא אשלח'. ונראה לי לדרוש הפסוק 'לא ידעתי את הו"ה וגם את ישראל', שאינו מכיר את שם הו"ה ולא את שם ישראל. משה ואהרן ענו לו 'אהי העברים', והם אמרו 'נזבחה להו"ה אלהינו' והוא אומר 'הם צועקים לאמר נלכה לאלהינו' בלי שם הו"ה כי הוא לא מכיר את השם הזה. עד כאן דבריו הנפלאים.

יתכן גם שפרעה בעצם השווה את הקב"ה לכל אלהים שהוא מכיר. הוא לא מכיר בשם הו"ה שהוא היה הוה ויהיה, אך הוא מכיר באלהים כזה או אחר (לא כדבר מחייב). הגויים באותו זמן התייחסו לכל אל שלהם כמשהו לא מחייב, אלא רק כיף ונח המחלק משכורת לעובדיו ואין לו שום תקנות וציוויים.

בלי נדר בעלון הבא ארחיב א"ה בעניין זה, כפי שאנו קוראים בחילופי הדברים בין משה לפרעה בזמן עשרת המכות.

להלן חלק ממאמרו היומי הנפלא של הרב יהודה אפשטיין שליט"א יו"ר אגודת קדושת ציון שפורסם השבוע. אני מביא את הדברים כאן, כי יש להם שייכות לדברים שהבאתי לעיל בשם הגר"א ובא.

פרשת שמות

דיעות ה' בעולם – על-ידי קידוש שמו בנצחונם של ישראל

כאשר משה רבנו נשלח אל פרעה, הוא לא בא רק להוציא את בני ישראל ממצרים. הוא בא להודיע את גבורת ה' ואת שליטתו בעולם. יש כאן יצירת של מציאות חדשה בהווה האנושית, שה' בוחר באומה שתייצג אותו על במת ההיסטוריה, ועל-ידי כך הוא מגלה את גבורתו. הרעיון הזה הוא כה בסיסי באמונתנו, עד שעשרת הדברות פותחות במלים אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. וידועים דברי האבן-עזרא שם אודות מה ששאלו רבי יהודה הלוי ומה שהשיב לו באריכות, וכאן נקצר ונביא את התמצית: שאלני ר' יהודה הלוי מנוחתו כבוד למה הזכיר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא אמר 'שעשיתי שמים וארץ ואני עשיתך'. וזאת היתה תשובתי אליו. דע, כי אין מעלות בני אדם שוות באמונתם בלבם... והנה השם הנכבד הזכיר בדבור האחד אנכי ה' אלהיך. וזה לא יוכל להבין רק מי שהוא חכם מופלא... והנה יספיק למשכיל בכל גוי דבור 'אנכי ה'', כי עשיית שמים וארץ היום קרוב מחמשת אלפי שנה, וישראל לבדם מודים בזה, וחכמי האומות אינם מכחישים, כי השם הוא לבדו עשה שמים וארץ. רק הם אומרים, כי השם הוא עושה תדיר בלי ראשית ואחרית. והנה השם עשה אותות ומופתים במצרים, עד שהוציאם משה להיות להם לאהים. וככה אמר משה או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי...

והנה בעבור האות שעשה השם במצרים, אמר משה אתה הראת לדעת, שהכל ראו זה חכמים ושאין חכמים גדולים וקטנים. גם הוסיף עוד בדבר מעמד הר סיני ששמעו קול השם. על כן אחריו, מן השמים השמיעך את קולו לדרךך. ואמר באחרונה כי הדעת הגמורה שישב האדם אל לבו עד שיתברר לו בראיות, כי השם הוא לבדו... והנה הזכיר למשכיל 'אנכי ה'', והוסיף 'אשר הוצאתיך', שביין המשכיל ושאינו משכיל. ואמר 'א-להיך', כי אתה חייב בעבור שהוצאתיך מבית עבדים להיות לי לעבד שתעבדני, ותהיה לי לעם ואני אהיה לך לאהים... ובהמשך שם באר האבן-עזרא את מהות החובה שלנו להיות עבדי ה' מכמה טעמים.

הרי למדנו, שחובתנו כאומה להיות עבדי ה' נובעת דווקא מיציאת מצרים, כי שם נתגלה ה' בעולמו, ואת זה ראו עיני כולנו, כאשר ה' פועל בעולם הממשי בו אנו חיים. וכאשר פרעה אומר למשה מתוך התרסה גלויה מי יי אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלִי לְשַׁלַּח אֶת-יְשָׁרְאֵל לָא יִדְעָתִי אֶת-יְיָ וְגַם אֶת-יְשָׁרְאֵל לָא אֶשְׁלַח, הוא מערער על יסוד שליטת ה' בעולם, ומעתה יש כאן מלחמת דת, להעמיד את העולם על מתכונתו תחת שליטת ה' אהי ישראל....

מי שחושב שהמלחמות שלנו הן על טריטוריה ונכסים, בטחון ומרחב מחיה, מי שמעמיד את זכותנו על הארץ על ציונות של מקלט בטוח – אינו מבין מהו עם ישראל, כיצד נוצר, בשביל מה נוצר, מה יעודו ומה חזונו. לא פלא, שלקחו את הנצחונות האדירים שה' נתן לנו ומסמסו אותם בשל העדר חזון. צה"ל הוא כיום הצבא מספר אחד בעולם במלחמה מול סכנת קיום מיידית, והצבא הגרוע בעולם במניעת סכנה עתידית. וזאת, משום שלדידם של ראשי הציונות החילונית, כל קיומנו כאן בארץ מבוסס על הישרדות בלבד, ולא על קידוש שמו של ה'.

עד כאן מתוך מאמרו של הרב אפשטיין שליט"א. יהי רצון שיאיר ה' את עיניהם של כל ישראל ויזכו לחזור בתשובה שלמה.

גרסא דינקותא שימת לב בהמחשות

הערה בעניין בו אנו נתקלים מדי פעם, ודוגמא לזהירות בהבדלה בין העיקר והטפל, בעיקר כשמדובר בהמחשות לילדים בגיל הרך (לעניין ההמחשות לילדים התייחסתי גם בעלון הכנה לחנוכה):

כידוע, אחד הציורים הנפוצים בין גננות ומלמדים לפרשת שמות, הוא ציור של בתיה בת פרעה השולחת את אמתה לקחת את התיבה. השבוע נתקלתי בציור כזה, בו נמחק הפרצוף של התינוק בתיבה. המנעות מציור פניהם של הצדיקים מקובלת בחוגים שונים, ואיני יודע מה מקורה (העירני ידידי ר' שמעון שפירא שליט"א כי מרש"י בשבת קמט. ד"ה כתב המהלך מוכח שלא נהגו איסור בכך), אך כנראה נהגו כך על פי גדולים. המלמד באותה כיתה כנראה נוהג כן, ולכן מחק את הפרצוף.

אכן, לא שם לב אותו מלמד כי בציור רואים תיבה פתוחה שטה ביאור. יש בציור אם כן, שתי טעויות בדברים הכתובים בפירוש במקרא: א. התיבה לא שטה ביאור, את התיבה שמה יוכבד בְּסוּף עַל-שֵׁפֶת הַיָּאָר. סביר להניח שהיו שם מים, אך לא היה זה בַּתֵּן הַיָּאָר. וַתֵּרָא אֶת-הַתִּבְיָה בַּתֵּן הַסּוּף ב. וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאָהּ אֶת-הַיָּלֶד. כלומר: התיבה היתה סגורה (מסתבר שהיה פתח לאויר ולאור, אך לא היתה פתוחה), והיא פתחה אותה.

מחנך ששם לב לפרט עליו יש מקפיד כהנהגה, ראוי לו לשים אל לבו הרבה יותר מכך האם הציור מדויק כפי שכתוב בתורה הקדושה

ציון ©. בעניין זה ניתן לשמוע הרחבה בקו השיעורים: 0773541079. שלוחה 1: מאמרי המשך והרחבה לדברים שבעלון, ותגובות להערות. שלוחה 8: הקלטת תגובות (ההודעה עצמה לא תושמע בקו). אשתדל בל"ג להקליט תגובות להערות הקוראים. שלוחה 4 (בבנייה): שיעורים וסיפורים לילדים (3-8) בפרה"ש, תנ"ך, עני"ד, ועוד. שלוחה 7: שיעורים יומיים לילדים (מהכיתה).

להערות והארות בענייני העלון:

יחזנת נוימן קצות החשן 9/6 מודיעין עילית. 0527167567. דוא"ל: yn0527167567@gmail.com. וכן בקו התורה והמצוה 0773541079 ניתן לתרום (גם הנצחות לע"ג, להצלחה, וכד') בעמדות נדרים פלוס: 'עדת יראים-אושטרייך' לשונית 'תרומות עבור קונטרסים וחיבורים'.

זמני התפללות בקהלתנו ק"ק עדת יראים-אושטרייך מודיעין עילית (נתיבות המשפט 111 ב'):

פרשת שמות: מנחה בחול: 4:35. מנחה בעש"ק ובשב"ק: 4:05. שחרית בשב"ק (קבוע): 8:30. ערבית מוצש"ק: 5:20.

פרשת וזארא: מנחה בחול: 4:45. ערבית מוצש"ק: 5:25.

יבנה המקדש: שמות: כהונה: מימן (יודפת). לוי: בקיהו. השיר: ך והבאר. מסכת שבת: פרק ו'. וזארא: כ': הקוץ ל': ישראל